

VA-ledning Byestad–Flugeby

Arkeologisk utredning inför planerad VA-ledning
mellan Byestad och Flugby, Vetlanda socken i Vetlanda
kommun, Jönköpings län

VA-ledning Byestad–Flugeby

Arkeologisk utredning inför planerad VA-ledning mellan Byestad och Flugeby,
Vetlanda socken i Vetlanda kommun, Jönköpings län

Rapport, foto och ritningar: Moa Lorentzon
Grafisk mall: Anna Stålhammar
Tryck: Arkitektkopia, Jönköping

Jönköpings läns museum, Box 2133, 550 02 Jönköping
Tel: 036-30 18 00
E-post: info@jkpglm.se
www.jkpglm.se

Utdrag ur tryckta och ajourhållna ekonomiska kartor, Geografiska Grunddata samt Geodata (FUK) är återgivna enligt tillstånd:
© Lantmäteriet. Ärende nr MS2007/04833, nr MS2012/03742 samt dnr i2012/1091.

ISSN: 1103-4076

© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2014

Innehåll

Inledning.....	5
Målsättning och metod	5
Topografi, fornlämnings- och kulturmiljö.....	5
Tidigare undersökningar.....	6
Resultat.....	7
Kartanalys.....	7
Delområde 2	7
Delområde 4	7
Fältbesiktning.....	7
Delområde 4	7
Sökschaktning.....	7
Delområde 1	8
Delområde 2	8
Delområde 3	8
Delområde 4	8
Delområde 5	9
Sammanfattning.....	10
Åtgärdsförslag.....	10
Administrativa uppgifter.....	11
Referenser.....	12
Tryckta källor.....	12
Kartunderlag.....	12

Bilagor

Bilaga 1.	Kartor
Bilaga 2.	Objekttabell
Bilaga 3	Anläggningsbeskrivningar

Inledning

Vetlanda Energi och Teknik AB planerar anlägga ledningar för kommunalt vatten och spillvatten mellan Byestad och Flugeby byar, ca 2,5 km öster om Vetlanda samhälle. Med hänsyn till fornlämningsbilden i området beslutade länsstyrelsen att en särskild utredning av området skulle genomföras. Under 5 dagar i april/maj 2014 har Jönköpings läns museum utfört detta arbete, på beställning av ovan nämnda exploatör. Utredningen berörde flera olika delsträckor, sammantaget ca 2,5 km med en sammanlagd yta av ca 20 830 m². Ansvarig för fält- och rapportarbete har varit Moa Lorentzon, antikvarie vid Jönköpings läns museum.

Målsättning och metod

Utredningen har haft som målsättning att fastställa eventuell förekomst av synliga fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar samt av ytor med möjliga under mark dolda fornlämningar, inom hela utredningsområdet. Utredningen har vidare haft som målsättning att fastställa om under mark dolda fornlämningar förekommer i området och berörs av arbetsföretaget. Utredningen har genomförts med målsättningen att ge ett fullgott underlag inför länsstyrelsens vidare handläggning av ärendet.

Utredning har i en första etapp omfattat en mindre kart- och arkivanalys, genomförd av Ådel Franzén, samt en fältbesiktning. Områden och företeelser som utifrån det historiska kartmaterialet tolkats som kulturhistoriskt intressanta, har noterats. Vid fältbesiktningen har påträffade forn- och kulturlämningar, liksom ytor med möjliga under mark dolda fornlämningar, mätts in med handburen GPS och dokumenterats.

I en andra etapp har utredningen omfattat sökschaktning med maskin inom de områden som utifrån kartanalys, fältbesiktning, topografi och geologi, ansetts lämpliga för under mark dolda lämningar.

Topografi, fornlämnings- och kulturmiljö

Utredningsområdet ligger i ett svagt kuperat landskap med höjdlägen på ca 190 meter över havet i områdets centrala del och något lägre liggande terräng, ca 170 meter över havet, i öster och väster. Sträckorna som berörs av utredning ligger främst i höjdlägen med öppen mark. Väster om själva utredningsområdet är dels planterad granskog dels äldre och glesare blandskog medan området öster därom är något sankt med yngre, tät blandskog.

Berört område ligger strax norr respektive söder om Emån, vars dalgång är rik på fornlämningar från samtliga förhistoriska epoker. Från stenålder finns lösfynd (t.ex. RAÄ-nr Vetlanda 73:1, fynd av

trindyxa), från bronsålder och äldre järnålder gravar och gravfält (t.ex. Vetlanda 126:1, rund stensättning) och från yngre järnålder finns de utmärkande gravfälten. Länets största järnåldersgravfält, Byestadsggravfältet, ligger t.ex strax väster om utredningsområdets västra begränsning (Vetlanda 53:1). Byestadsggravfältet ingår i område av Riksintresse för kulturmiljövården, nr 24, i Jönköpings län. Sydöst om utredningsområdet finns även en uppgift om en runsten (Vetlanda 173:1), troligen från yngre järnålder–tidig medeltid.

Söder om utredningsområdet finns en plats för gravfynd registrerad (Vetlanda 130:1), troligen vendeltida (yngre järnålder). En väghållningssten står i anslutning till områdets östra del (Vetlanda 131:1) och här berör också utredningsområdet delar av Flugebys medeltida bytomt (Vetlanda 131:2).

Tidigare undersökningar

I samband med tidigare exploateringar i närområdet, främst utmed väg 47, har ett flertal arkeologiska utredningar, för- och slutundersökningar liksom kulturhistoriska förstudier genomförts.

Inför utbyggnad av gång- och cykelväg mellan Flugeby och Sjunnen, öster om utredningsområdet, genomförde Jönköpings läns museum 1994 en kulturhistorisk förstudie (Vestbö 1995), varvid flera områden med röjningsrösen påträffades. Förstudien följdes av en arkeologisk utredning (Engman, 1998) samt förundersökning och slutundersökning av ett mindre område med fossil åkermark (Vetlanda 170). Undersökningen kunde visa att området först nyttjats under högmedeltid, med en senare användning under historisk tid (Engman 2001).

Söder om utredningsområdet, vid Västana, genomförde Jönköpings läns museum en arkeologisk utredning 2004, varvid påträffades boplatssindikerande lämningar i form av stolphål och gropar (Ameziane 2004, Vetlanda 278).

Väster om utredningsområdet, mellan väg 47 (gamla väg 127) och Åtorpet, genomförde Jönköpings läns museum, redan 1991, en arkeologisk utredning och förundersökning av fossil åkermark och hålväg. Den fossila åkermarken var parcellindelad och bestod av stensatta terrasskanter som avgränsade fem åkerytor samt odlingsrösen och en stensträng. Genom att jämföra med flera senare undersökningar av fossil åkermark i länet, kan den vid Åtorpet troligen dateras till medeltid. Hålvägen var stensatt och teorin, som tyvärr aldrig kunde bekräftas, var att den fungerat som fågata (Vestbö 1991).

Med anledning av ändring av befintlig vägbana för väg 47, i höjd med Flugeby, genomförde Jönköpings läns museum, år 2011, en arkeologisk utredning etapp 1 och 2. Vid etapp 1 bedömdes tre områden som lämpliga boplatsslägen samt ett som lämpligt gravläge.

Vid den följande etapp 2 kunde dessa områden avfärdas (Lorentzon 2011, Borg 2011).

2013 genomförde Jönköpings läns museum förundersökningar längs ny sträckning av väg 47, mellan Sjunnen och Alseda, i Alseda socken. Arbetet berörde framförallt fossil åker, Alseda 351, 354, 359, 360 och 362 men också vad som tolkats som en kolningslämning i form av kolbotten till en resmila, Alseda 358. Kolbotten visade sig vid undersökningen vara platsen för ett stabstält som använts vid en militärövning (Ödeén 2014).

Resultat

Sträckorna som har undersökts har delats in i 5 delområden (BILAGA 1).

Kartanalys

Delområde 2

I östra kanten av delområdet finns vad som i det äldre kartmaterialet benämns "Sandkullehättorna". Detta skulle kunna indikera ett idag bortodlat gravfält.

Kartanalysen har också kunnat visa att Flugeby gamla bytomt (Vetlanda 131:2), strax söder om delområde 2, är felinprickad i FMIS. Utifrån Geometrisk ägoavmätning upprättad 1645, samt storskifteskartan upprättad 1798, över Flugeby, har ny inprickning av bytomtens utbredning gjorts (BILAGA 1, 2).

Delområde 4

I delområdet finns indikationer i kartmaterialet på fossil åkermark (BILAGA 1).

Fältbesiktning

Inom samtliga delområden konstaterades flera lämpliga boplatslägen längs ledningssträckningen.

Delområde 4

Längst i öster gick ledningssträckan genom ett område med knappt 20 röjningsrösen (BILAGA 1, 2 Ny lämnning ML1). Dessa var 2-4 meter i diameter och 0,4-0,6 meter höga, kraftigt oövertorvade. Röjningsrösen finns också nordöst härom, norr om vägen. Lämningen tolkas som yngre då den ligger inom öppen mark på den ekonomiska kartan från 1950-talet och bedöms därmed antikvariskt som Övrig kulturhistorisk lämning.

Sökschaktning

Samtliga schakt har varit 1,2 meter breda, där inget annat anges. Sammanlagt har ca 525 meter schakt tagits upp, längs den totala ledningssträckan.

Delområde 1

Fem schakt grävdes, 10-20 meter långa. Inga lämningar framkom. Matjordslagret var knappt 0,2 meter tjockt. Undergrunden bestod av ljus-orange, grusig, sandig morän med inslag av större stenar och enstaka större block samt i enstaka fall med berg i dagen.

Delområde 2

Sju schakt grävdes, 13-30 meter långa. Inga lämningar framkom. Matjordslagret var 0,3-0,5 meter tjockt. Undergrunden bestod av ljus-orange, grusig sand eller sandigt grus, med inslag av större stenar.

Västra delen av schakt 5 stördes av en infiltrationsbrunn. En mörkfärgning framkom i schaktets östra del vilken tolkats som stenlyft.

I schakt 6 framkom 4 diffusa mörkfärgningar, i schaktets östra del. Dessa var ca 0,2 meter i diameter och tolkades som stenlyft.

Längst i öster (BILAGA 1, A) har ledningssträckningen ändrats och planeras nu gå i vägen/östra kanten av vägen, varför ingen schaktning gjordes här. I detta område finns de ovan nämnda "Sandkullehättorna", vilket skulle kunna indikera ett idag bortodlat gravfält.

Delområde 3

Längst i väster hade ledningsdragningen justerats söderut.

Sju schakt grävdes, 15-20 meter långa. Matjordslagret var 0,3-0,5 meter tjockt. Undergrunden bestod av brun, grusig sand eller brunt sandigt grus, med inslag av större stenar.

I schakt 4 framkom två mörkfärgningar i schaktets sydvästra del, ca 0,3 meter i diameter, ca 0,15 meter djupa, vilka tolkats som stenlyft.

I schakt 5 framkom två mörkfärgningar i schaktets sydvästra del, ca 0,4 meter i diameter och ca 0,2 meter djupa. En av dem tolkas som ett möjligt stolphål, den andra som ett stenlyft. En mörkfärgning framkom i schaktets nordöstra del, 0,6 meter i diameter och 0,3 meter djup, tolkad som stenlyft.

I schakt 6 framkom en mörkfärgning, i schaktets nordöstra del, ca 0,2 meter i diameter och ca 0,1 meter djupt, tolkad som stenlyft.

Delområde 4

En längre sträcka mellan delområde 3 och 4 var sankt, varför ingen sökschaktning genomfördes här.

Nio schakt grävdes, 14-23 meter långa. Matjordslagret var 0,2-0,6 meter tjockt. Undergrunden bestod av orange grusig sand eller sandig silt, ställvis med järnutfällningar.

I schakt 1-3 var marken troligen omgrävd eller urgrävd. Mellan schakt 6 och 7 var en infiltrationsbrunn nedgrävd.

I schakt 9, vilket ökades till 3 meters bredd, framkom 16 anläggningar av förhistorisk boplatsskarakter, 2 hårdbottnar, 4 störhål och

10 stolphål, där minst två stolphål hade tydlig stenskonning i botten (BILAGA 1, 2 Ny lämning ML2). Inga fynd, eller vad som kan tolkas som kulturlager, påträffades. I samråd med länsstyrelsen undersöktes och togs bort samtliga anläggningar inom schaktet. Från botten av två av stolphålen insamlades kol. En datering av boplatsen genom C14-analys, bedömdes vara tillräcklig som en ytterligare åtgärd, se nedan under åtgärdsföreläggningen.

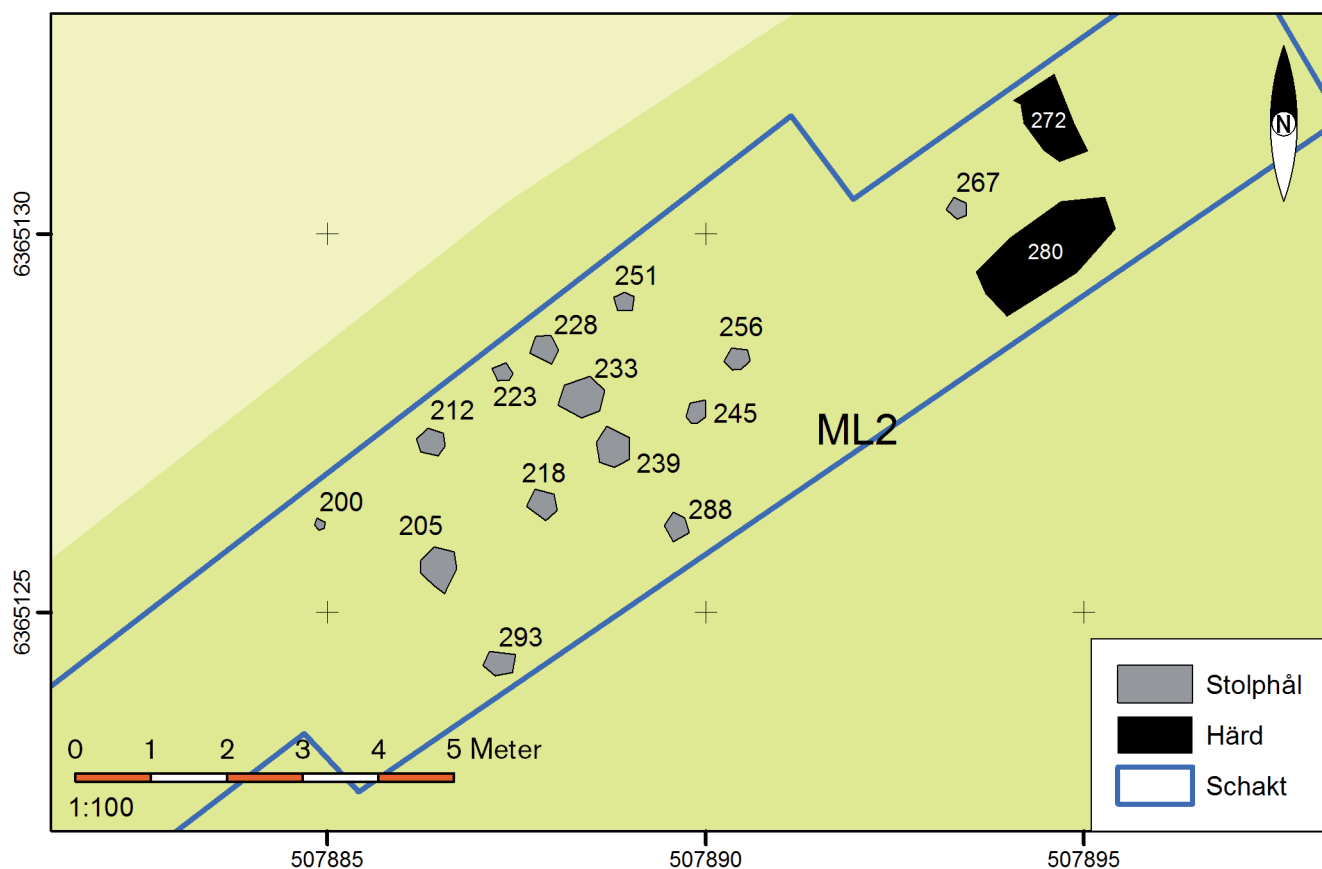
Inom delområdet fanns utifrån kartanalysen indikationer på fossil åkermark. Sökschaktningen visade inga spår på under mark dolda spår efter äldre odling. De spår som påträffades var det område med röjningsrösen som registrerades vid fältbesiktningen (ML1).

Delområde 5

Sex schakt grävdes, 14-20 meter långa. Inga lämningar framkom. Mellan schakt 2 och 3 ska ledningen gå i befintligt och urgrävt dike.

Matjordslagret var i schakt 1 drygt en meter och i schakt 2 nästan 0,7 meter tjockt. I schakt 6 var i princip inget matjordslager. I övriga schakt var matjordslagret 0,4-0,6 meter tjockt. Undergrunden bestod av brun-orange silt, ställvis grusig.

FIGUR 2. Schakt 9 inom delområde 4. Den nyuppräktade boplatsen, ML2. Anläggningsbeskrivningar finns i bilaga 3.

Sammanfattning

Vetlanda Energi och Teknik AB planerar anlägga ledningar för kommunalt vatten och spillvatten mellan Byestad och Flugeby byar, ca 2,5 km öster om Vetlanda samhälle. Länsstyrelsen beslutade att en särskild utredning av området skulle genomföras varpå Jönköpings läns museum utfört detta arbete. Utredningen berörde flera olika delsträckor, sammantaget ca 2,5 km med en sammanlagd yta av ca 20 830 m².

Utredningen omfattade i en första etapp en mindre kart- och arkivanalys, genomförd av Ådel Franzén, samt en fältbesiktning. I en andra etapp genomfördes sökschaktning med maskin inom de områden som utifrån kartanalys, fältbesiktning, topografi och geologi, ansågs lämpliga för under mark dolda lämningar.

I östra kanten av delområde 2 finns vad som i det äldre kartmaterialet benämns ”Sandkullehättorna”. Detta skulle kunna indikera ett idag bortodlat gravfält. I detta område har ledningssträckningen ändrats och planeras nu gå i vägen/östra kanten av vägen, varför ingen schaktning gjordes här i detta skede.

Utifrån Geometrisk ägoavmätning upprättad 1645, samt storskifteskartan upprättad 1798, över Flugeby, har ny inprickning av Flugebys gamla tomt, Raä Vetlanda 131:2, gjorts.

Ett område med röjningsrösen, ML1, påträffades vid fältbesiktning inom delområde 4.

Vad som tolkas som förhistorisk boplats, ML2, påträffades vid sökschaktning inom delområde 4. Här framkom 16 anläggningar, 2 härdbottnar, 4 störhål samt 10 stolphål varav minst två hade tydlig stenskonning i botten. Inga fynd, eller vad som kan tolkas som kulturlager, påträffades. Från botten av två av stolphålen insamlades kol.

Åtgärdsförslag

I samråd med länsstyrelsen föreslås följande åtgärder:

Område 1: Inga vidare åtgärder.

Område 2: FU i form av schaktkontroll i väg (A).

Område 3: Inga vidare åtgärder.

Område 4: FU i form av datering av två stolphål (B).

Område 5: Inga vidare åtgärder.

Referenser

Tryckta källor

- Ameziane, J. 2004. Från Nydal till Västana - inför ny VA-ledning mellan Upplanda och Sjunnen. Vetlanda socken i Vetlanda kommun. Jönköpings län. Arkeologisk utredning etapp 1 och 2. Jönköpings läns museum. Arkeologisk rapport 2004:44.
- Borg, J. 2011. Flugeby 3:1 och 11:1 Arkeologisk utredning etapp 2 inför ombyggnation av befintlig väg, Vetlanda socken i Vetlanda kommun, Jönköpings län Flugeby 3:1 och 11:1. Arkeologisk rapport 2011:73.
- Engman, F. 1998. Arkeologisk utredning etapp 1 och 2. Planerad cykel- och gångväg mellan Flugeby och Sjunnen – Kartering av fossila odlingspår inom fornlämningarna Raä 170 och 171, Vetlanda socken. Skede och Vetlanda socknar, Vetlanda kommun. Jönköpings läns museum, arkeologisk rapport 1998:17.
- Engman, F. 2001. Arkeologisk för- och slutundersökning. Fossil åkermark. Undersökning av fornlämning 170 med anledning av ny cykel- och gångväg mellan Flugeby och Sjunnen. Vetlanda socken i Vetlanda kommun. Jönköpings läns museum, arkeologisk rapport 2001:12.
- Lorentzon, M. 2011. Väg 47, Vetlanda–Sjunnen Arkeologisk utredning, etapp 1, inför planerat anordnande av mötesfri landsväg längs del av väg 47, Vetlanda socken i Vetlanda kommun, Jönköpings län. Arkeologisk rapport 2011:41.
- Vestbö, Aa. 1991. Arkeologisk förundersökning. Fossil åker och hålväg. Upplanda. Vetlanda socken. Jönköpings läns museum, arkeologisk rapport 1991:8.
- Vestbö, Aa. 1995. Kulturhistorisk förstudie av planerad GC-väg mellan Flugeby och Sjunnen, Vetlanda kommun. Jönköpings läns museum, arkeologisk rapport 1995:6.
- Ödeén, A. 2014. Fossil åker utmed väg 47. Arkeologisk förundersökning av RAÄ 351, 354, 358, 359, 360 och 362 inför nydragning av väg 47, Alseda socken i Vetlanda kommun, Jönköpings län. Jönköpings läns museum, arkeologisk rapport 2014:08.

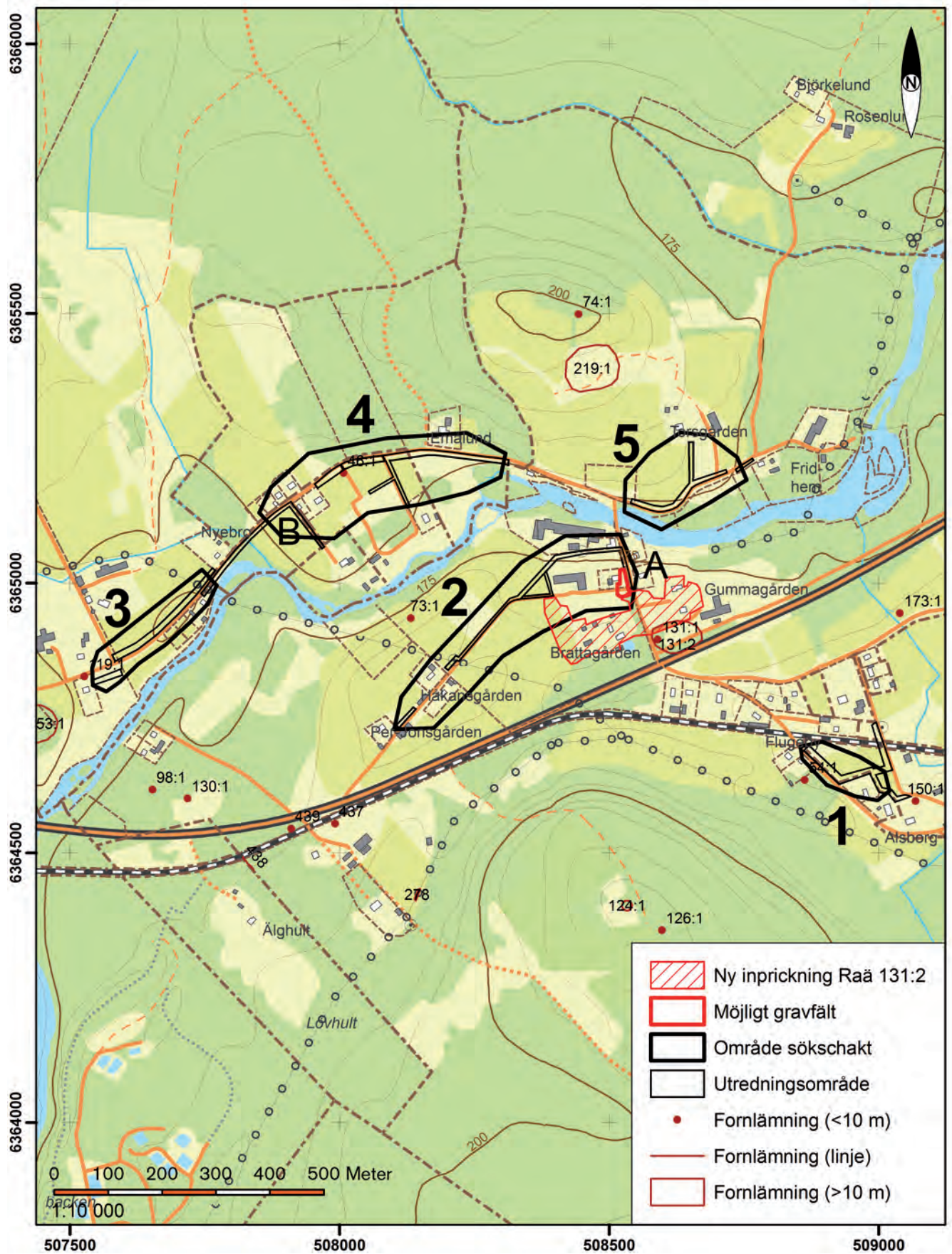
Kartunderlag

Lantmäteristyrelsen:

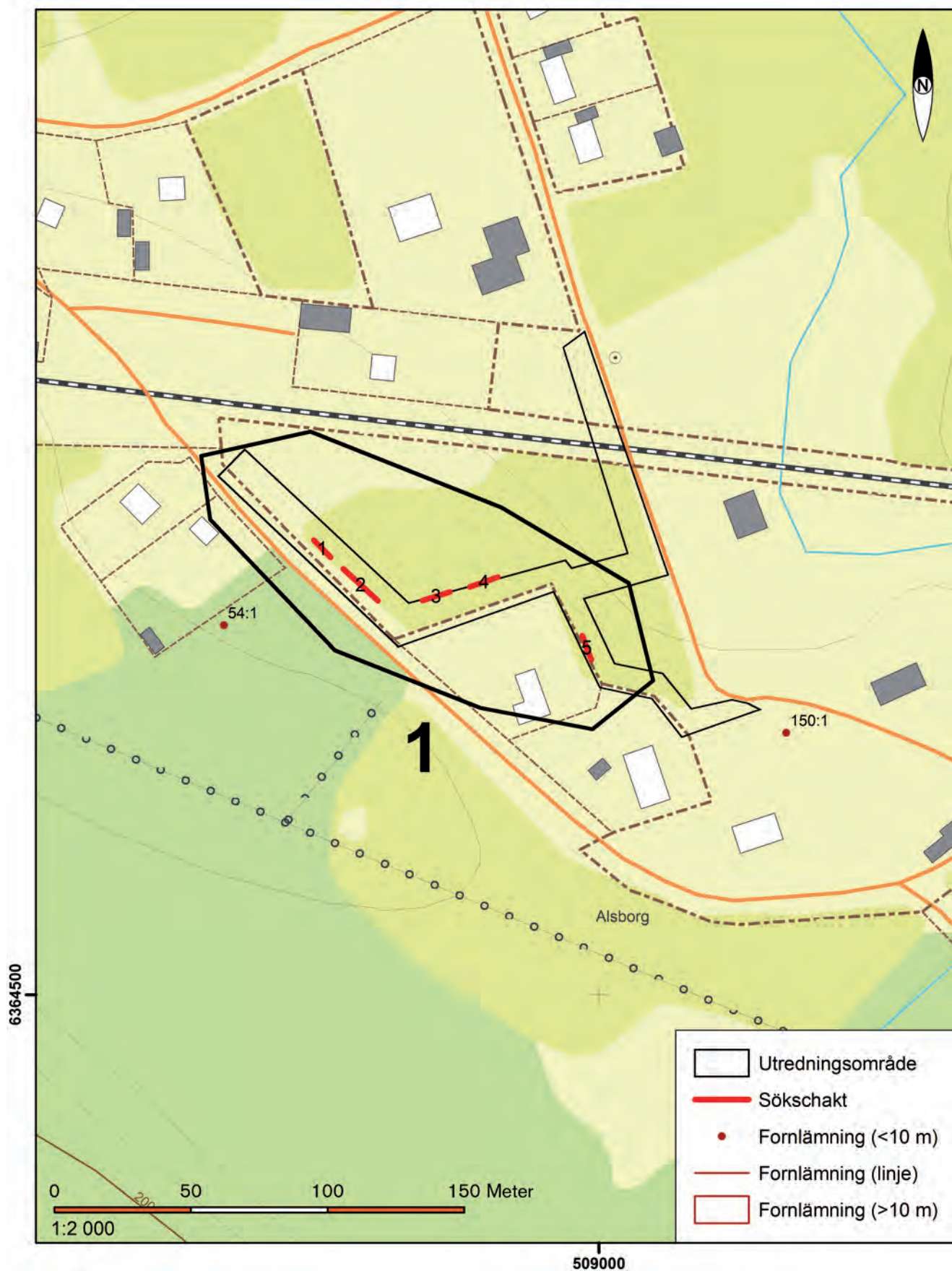
E123-17:1/1798. Storskifte.

E123-17:e4:10-12/1645. Geometrisk avmätning

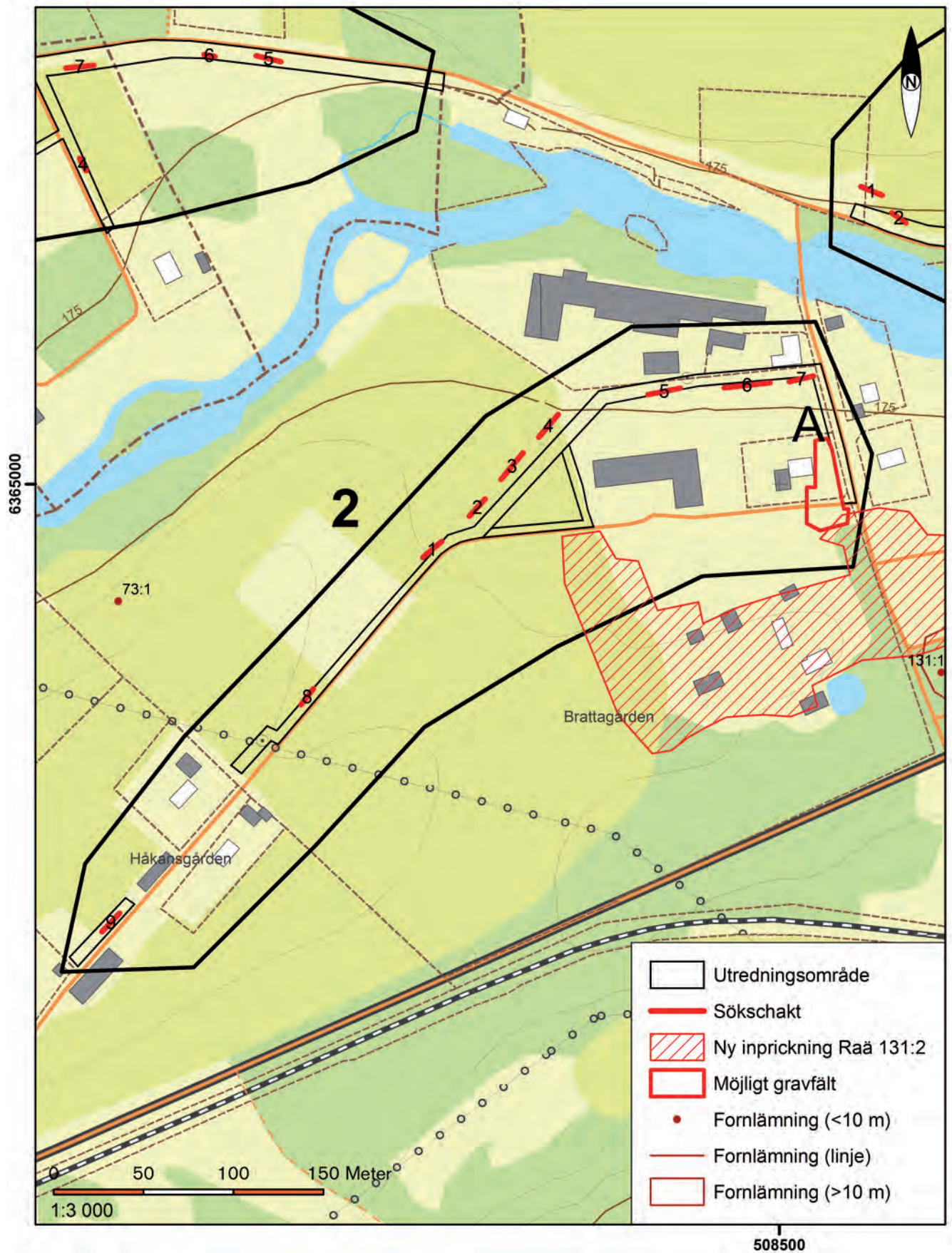
Översikt

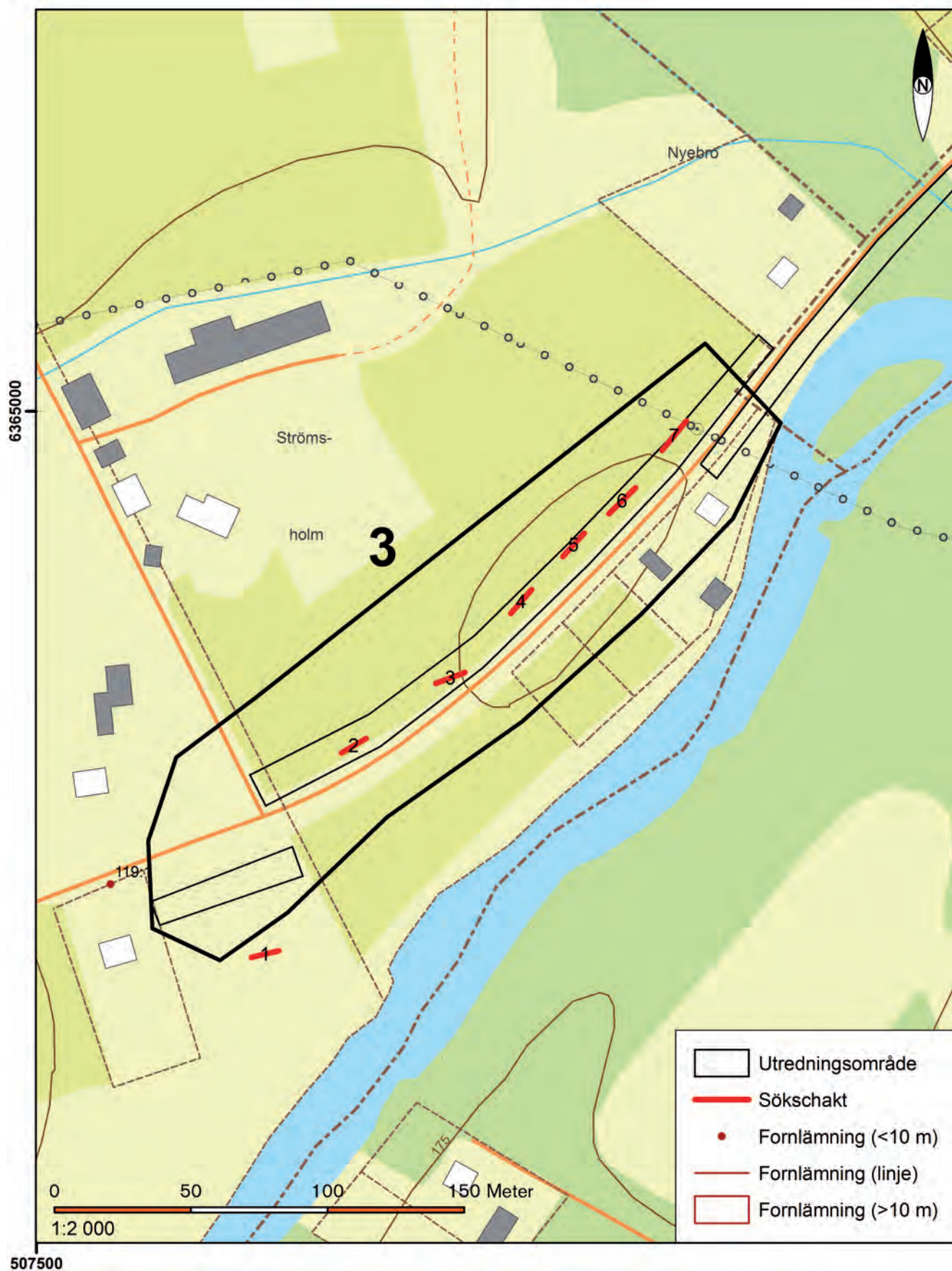
Delområde 1

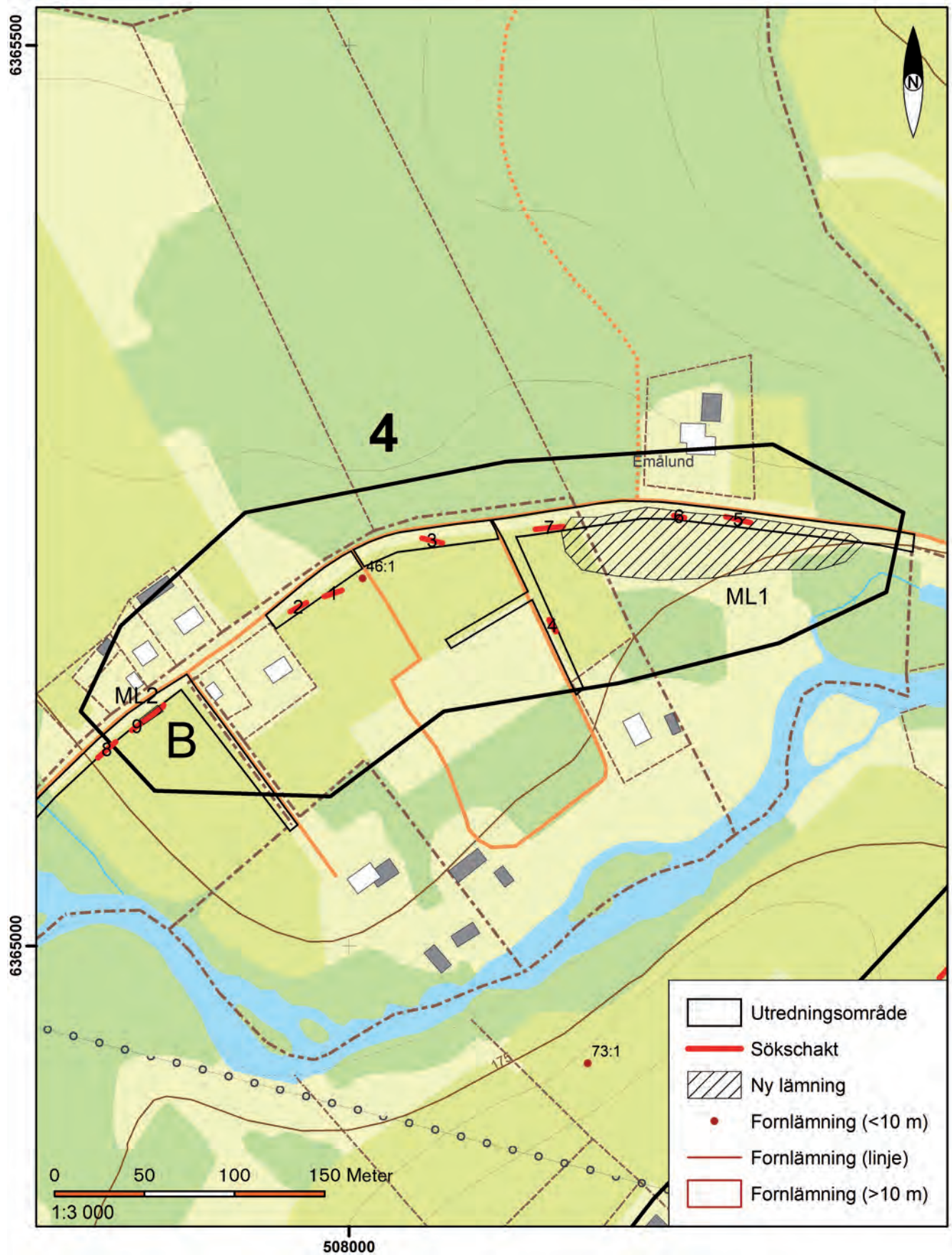
Delområde 2

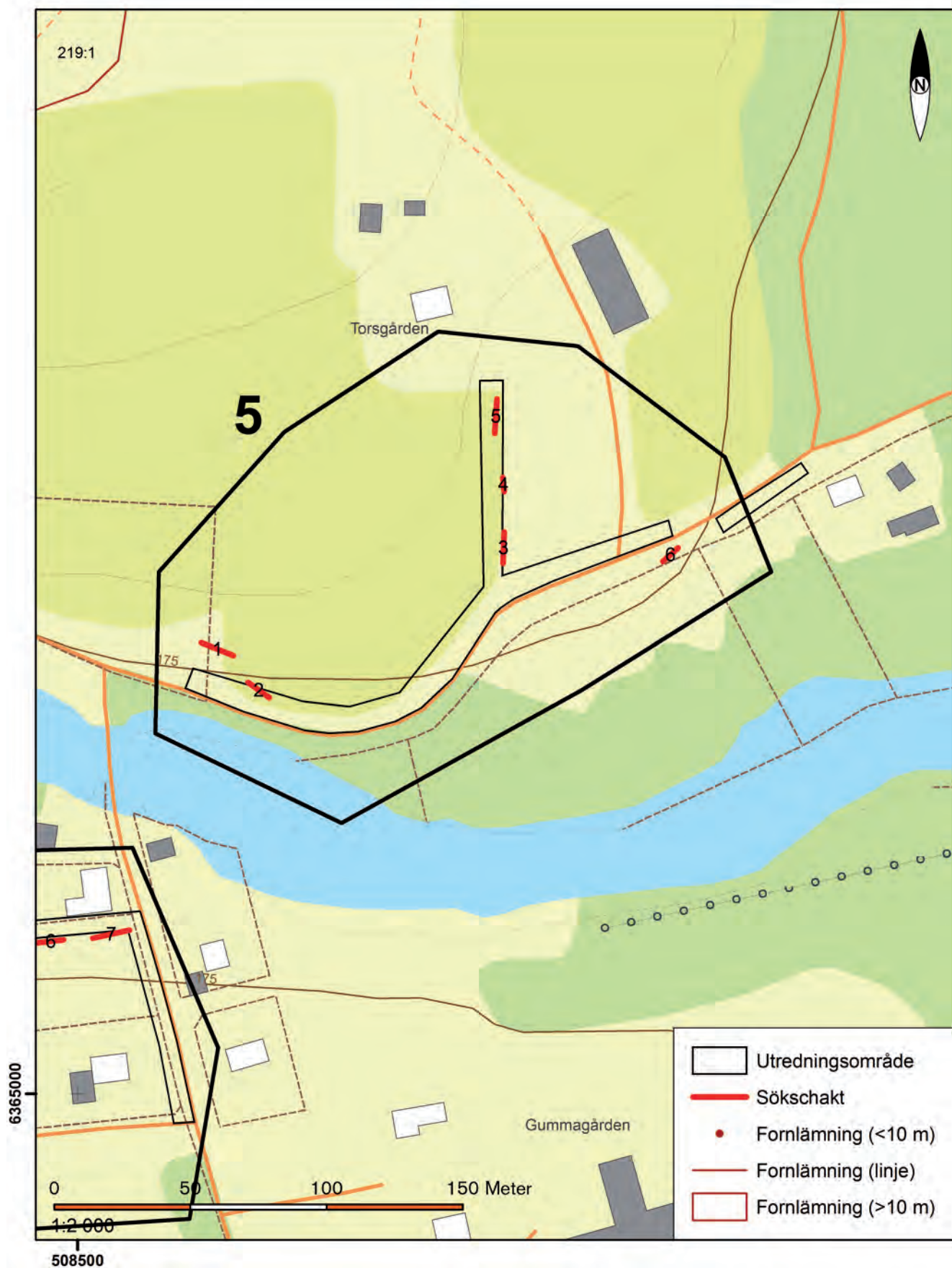
Delområde 3

Delområde 4

Delområde 5

Objekttabell

Objekt nr /RAÄ-nr	Lämningstyp	Beskrivning	Antikvarisk bedömning	Kommentar
131:2	Bytomt/gårdstomt	Nuvarande beskrivning: Bytomt, 100x50 m (Ö-V), enligt äldre kartmaterial är detta S delen av Flugebys medeltida bytomt (421-1988-1995). Ny beskrivning: Bytomt, ca 283x65-130 m (NÖ-SV), enligt Geometrisk ägoavmätning upprättad 1645, samt storskifteskartan upprättad 1798, över Flugeby.	Uppgift om	Se ny inprickning på bifogad karta, Bilaga 1: Ny inprickning Raä 131:2.
ML1	Fossil åker	Röjningsröseområde, 170x45 m (Ö-V) bestående av knappt 20 röjningsrösen. Dessa är 2-4 meter i diameter och 0,4-0,6 meter höga, kraftigt övertorvade. Ytterligare röjningsrösen finns N om vägen, utanför utredningsområdet.	Övrig kulturhistorisk lämning	
ML2	Boplats	Boplats, förhistorisk, påträffades längs ca 20 m av ett 3,5-4 m brett ledningsschakt, vid arkeologisk utredning. 16 anläggningar av förhistorisk karaktär påträffades, 10 stolphål varav minst 2 hade tydlig stenskoning i botten, 4 störhål och 2 hårdbottnar.	Fast fornlämning	Osäker utbredning

Anläggningsbeskrivningar

Anl. nr	Anl. typ	Beskrivning	Kommentar
AS200	Störhål	Störhål 0,1 m i diameter och 0,12 m djupt med fyllning av brunsvart humös sand.	
AS205	Stolphål	Stolphål, 0,4 m i diameter i ytan, 0,2 m i diameter längre ner och 0,3 m djupt. Fyllning av brun-svartnågot sotig och något humös sand. Enstaka stenar i fyllningen.	Kol insamlat för eventuell ¹⁴ C-datering.
AS212	Stolphål	Stolphål, 0,35 m i diameter och 0,2 m djupt. Fyllning bestående av Brungrå, något sotig, humös sand. I fyllningar är enstaka stenar.	
AS218	Stolphål	Stolphål	Ej undersökt
AS223	Störhål	Störhål 0,22 m i diameter och 0,1 m djupt. fyllning av brunsvart humös sand med inslag av sot.	
AS228	Stolphål/störhål?	Stolphål/störhål? 0,2 m i diameter och 0,12 m djupt, delvis stenskott. Fyllning av svartbrun humös sand.	
AS233	Stolphål	Stolphål, stenskott, 0,48 m i diameter och 0,32 m djupt. Stolphålet är stenskott med 0,05-0,1 m stora stenar.	Kol insamlat för eventuell ¹⁴ C-datering.
AS239	Stolphål	Stolphål	Ej undersökt
AS245	Stolphål	Stolphål, 0,2 m i diameter och 0,14 m djupt. Fyllning av svartbrun, något humös sand.	
AS251	Störhål	Störhål, 0,14 m i diameter och 0,12 m djupt. Fyllning av svartbrun humös sand. I fyllningen är enstaka stenar.	
AS256	Stolphål	Stolphål	Ej undersökt
AS262	Utgår		
AS267	Störhål	Störhål, 0,2 m i diameter och 0,24 m djupt. Fyllning av brunsvart, något humös, sand. Enstaka stenar i fyllningen.	
AS272	Härbotten?	Härbotten?	Ej undersökt
AS280	Härbotten?	Härbotten?	Ej undersökt
AS288	Stolphål	Stolphål, stenskott, 0,44 m i diameter i ytan, 0,3 m i diameter längre ner och 0,34 m djupt. Fyllning av svartbrun, något humös, sand. Stenskott med 0,08-0,12 m stora stenar.	
AS293	Stolphål	Stolphål	Ej undersökt

Vetlanda Energi och Teknik AB planerar anlägga ledningar för kommunalt vatten och spillvatten mellan Byestad och Flugeby byar, ca 2,5 km öster om Vetlanda samhälle. Med anledning av detta har Jönköpings läns museum utfört en arkeologisk utredning av berörda delsträckor, sammantaget ca 2,5 km med en sammanlagd yta av ca 20 800 m².

Ett område med röjningsrösen samt en förhistorisk boplats i form av en samling stolphål och härdar påträffades.

